

VÁLASZOK A TERRORIZMUSRA

**A V A G Y V A N - E Ú T A Z
AFGANISZTÁNI „VADÁSZATTÓL”
A FENNTARTHATÓ GLOBALIZÁCIÓIG**

GÁLIK ZOLTÁN

GAZDAG FERENC

GAZDIK GYULA

HASKÓ KATALIN

JÓZSA LÁSZLÓ

JUHÁSZ JÓZSEF

KARDOS GÁBOR

KISS J. LÁSZLÓ

MARTINUSZ ZOLTÁN

N. RÓZSA ERZSÉBET

PINTÉR LÁSZLÓ

PÓTI LÁSZLÓ

RÁTH TAMÁS

ROSTOVÁNYI ZSOLT

Sz. BÍRÓ ZOLTÁN

SZABÓ JÁNOS

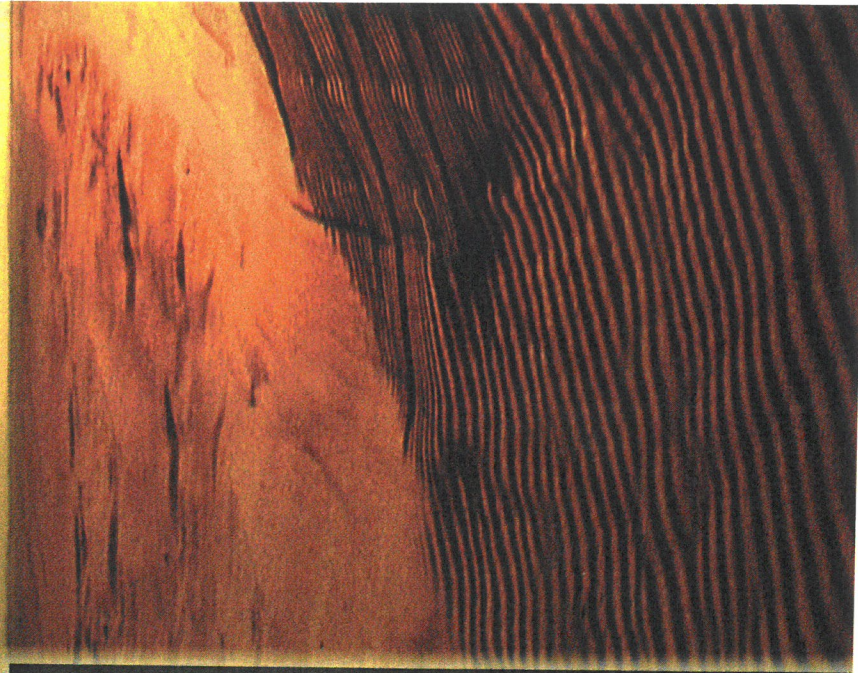
TÁLAS PÉTER

UJJ ANDRÁS

VALKI LÁSZLÓ

VINCZE HAJNALKA

WAGNER PÉTER

VÁLASZOK A TERRORIZMUSRA

avagy

*van-e út az afganisztáni „vadászattól”
a fenntartható globalizációig*

SVKH – CHARTAPRESS
2002. Budapest

Szerkesztő:

TÁLAS PÉTER

A tanulmányok szövegét gondozta:

BAZSÓ MÁRTON

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	7
Történeti előzmények	11
HASKÓ KATALIN: A terrorizmus történeti fejlődése. A „modern” terrorizmus történelmi megjelenése és társadalmi kötődései ...	13
Elméleti kérdések	25
PROF. SZABÓ JÁNOS: Szeptember 11-e után: kihívások és válaszen- denciák a biztonság nemzetközi és hazai intézményeiben	27
KISS J. LÁSZLÓ: Az „új terrorizmus”, avagy a biztonság és a háború metamorfózisa	39
TÁLAS PÉTER: A terrorizmus elleni küzdelem, mint a háború új formája	57
ROSTOVÁNYI ZSOLT: A terrorizmus és a globalizáció	71
JÓZSA LÁSZLÓ: Globális terrorizmus – fogalmi keretek	85
Jogi dimenzió	105
VALKI LÁSZLÓ: A szeptember 11-i terrortámadás és a nemzetközi jog KARDOS GÁBOR: Együttműködés vagy a szuverén döntés jogának védelme? A nemzetközi jog dilemmái és a terrorizmus elleni fellépés	107
Katonai aspektusok	123
UJJ ANDRÁS: A terrorizmus és a haderő-átalakítás	135
RÁTH TAMÁS: A terroristák elleni harc és a modern haditechnika ...	137
Esettanulmányok	147
WAGNER PÉTER: A Tálibán és az al-Kaida	159
PINTÉR LÁSZLÓ: Az Egyesült Államok bel- és külpolitikai lépései 2001. szeptember 11-e után	161
	175

ISBN 963 8117 87 7

Felelős kiadó:

SVKH főigazgató

CHARTAPRESS Kft. ügyvezető igazgató

A kötet tervezése, előkészítése: SEPLER BÉLA / MÁGUSTUDIÓ

GÁLIK ZOLTÁN: A NATO és a terrorizmus elleni harc	189
VINCZE HAJNALKA: Az Európai Unió válasza a szeptember 11-i eseményekre	201
PÓTI LÁSZLÓ: Az Északi Szövetségtől az Észak-atlanti Szövetségig: Oroszország politikája szeptember 11-e után	225
Sz. BÍRÓ ZOLTÁN: Oroszország szeptember 11-e után: kinek a fordulata?	239
GAZDIK GYULA: A terrorizmus elleni koalíció és az iszlám világ	249
N. RÓZSA ERZSÉBET: Szeptember 11-e és a muszlim világ	265
JUHÁSZ JÓZSEF: Az iszlám terrorizmus és a Balkán	291
Magyar vonatkozások	301
MARTINUSZ ZOLTÁN: Magyar biztonságpolitika és terrorizmus	303
GAZDAG FERENC: A nemzetközi szervezetek a terrorizmus ellen és a magyar külpolitika	313

ELŐSZÓ

Kívételesen szerencsés helyzet egy kutató számára, ha egy általa kezdeményezett kutatási program már induláskor bizonyos eredményeket képes felmutatni. E kötet szerkesztője – mindenekelőtt a könyvben található tanulmányok szerzőinek jóvoltából – ezt a ritka szerencsét tudhatja magának. A *Válaszok a terrorizmusra, avagy van-e út az afganisztáni „vadászatból” a fenntartható globalizációig* című gyűjteményes munka ugyanis, amelyet most az olvasó a kezében tart, a HM Stratégiai Védelmi Kutató Hivatal (SVKH) *A globális terrorizmus hatása a biztonságpolitikára* című, 2001 novemberben elindított kutatási programjának előtanulmányait tartalmazza. Olyan írásokat tehát, amelyek a kutatási folyamat szokásos menete esetén igen ritkán kerülnek a nagyközönség elé. Annak, hogy ez esetben mégis el-
térünk a tudományos tevékenység e hagyományától, alapvetően két oka van. Egyrészt a vizsgálat tárgya – a globális terrorizmus és az ellene folytatott küzdelem – iránt megnyilvánuló társadalmi érdeklődés, másrészt a kutatásban résztvevők személye.

Ami az első okot illeti, be kell vallanom, hogy e tekintetben nem elsősorban az a – ma már szinte közhelyszerű – megállapítás motivált bennünket, hogy az Egyesült Államok ellen 2001. szeptember 11-én elkövetett terroristamadások egészen új megvilágításba helyeztek egy sor, a biztonsággal és a biztonságpolitikával összefüggő problémát, s ezzel a nemzetközi kapcsolatok számos területén hoztak, illetve indítottak el alapvetőnek mondható átalakulásokat. Sőt ellenkezőleg, számos szakértővel szemben ezek tudományos elemzését bizonyos értelemben ma még korainak és kockázatosnak tartjuk, hiszen a változások korántsem azonos intenzitással és gyorsasággal vették kezdetüket, s még kevésbé tekinthetők lezártak (nem is beszélve azokról a folyamatokról, amelyek iránya ma még beláthatatlan). Sokkal inkább az a terroristamadások hatására kibontakozó társadalmi vita ösztönzött bennünket e műfajunknál fogva a tudományos alkotás műhelymunkájához tartozó írások egy kötetben való megjelentetésére, amely körében soha nem látott mértékben és módon tette a hétköznapi vitatémá-

jává szerte a világban a terrorizmus és a biztonságpolitika kérdéseit. Szándékunk szerint ezekhez a vitákhoz kívánunk érveket, tájékoztatósi pontokat és muníciót adni, tovább gondolandó kérdéseket felvetni. Tesszük ezt abban a reményben, hogy a terrorizmusról és a biztonságról meginduló hazai és nemzetközi diskurzus végre valóban széles vita tárgyává, a mindennapi társadalmi gondolkodás integráns részévé teszi a biztonságpolitika fogalmát, s ezáltal tartóssá válik a téma iránt jelenleg megnyilvánuló érdeklődés. Ilyen értelemben tanulmánykötetünk nem más, mint a biztonságpolitika diszciplínájának marketingje.

Persze a megjelentetés szándéka kevés lett volna, ha nem párosul a fentebb második okként említett ténnyel, nevezetesen azzal, hogy kutatóinkhoz olyan szerzőket tudtunk megnyerni, akik a széles értelemben vett nemzetközi biztonsági tanulmányok különböző részterületeinek legavatottabb magyarországi szakértői közé tartoznak, s akik – talán belefáradva a szeptember 11-ét követő események óhatatlanul felszínesebb, rádiós és televíziós napi kommentálásába – kérésünkre szívesen mélyültek el a terrorizmus történeti, elméleti, jogi, biztonságpolitikai, katonai vagy éppen regionális aspektusainak vizsgálatában. Lényegében ennek eredménye a jelen kötet, amely egyben a magyar biztonságpolitikai szakma első komolyabb, könyv formájában megjelenő reflexiója a szeptember 11-ét követő világpolitikai folyamatokra vonatkozóan.

A kötet szerzőgárdája nem csupán kutatási szakterülete szerint, de szemléletben is igen sokszínű. E szemléleti sokszínűség megőrzése – akár az esetleges átfedések és viták meghagyása árán is – alapvető és tudatos szerkesztési elvünk volt a kötet összeállításakor. Bevallom, ezt nem csupán a szerzők iránti – egyébként természetesen meglevő – tisztelet diktálta számunkra, ahogyan az általában várható lenne, hanem két egyéb szempont.

Egyrészt meg kívántuk hagyni az olvasó számára azt a szabadságot, hogy „csemegézhesen” és „szemezgethesen” a tanulmányokból, bepilanthasson az egyes szerzők elemzési módszerébe és logikájába, mert úgy véljük, hogy ez közelebb viheti az adott témát az olvasókhöz, szemben egy uniformizáltabb szempontot végigvivő, a tanulmányokat csupán alapanyagként tekintő, következőképpen azokat jelentős mértékben átdolgozó, ugyanakkor kétségtelenül egységesebb szöveget eredményező szerkesztési módszerrel.

Másrészt viszont az általunk követett szerkesztési elvet az előbbinél jóval fontosabb tartalmi szempont is indokolja. Meggyőződésünk ugyanis, hogy a terrorizmus és a biztonság összefüggéseinek nem csupán egyetlen olvasata van, még akkor sem, ha tudjuk, hogy jelenleg a gyakorlatban a terrorizmus elleni küzdelmet alapvetően az amerikai dominanciájú nem-

zetközi erőviszonyok determinálják. Ezt azért tartjuk fontosnak leszögezni, mert az új kihívások – így a terrorizmus is – és az ellenük való küzdelem jellegükénél fogva rendkívül komplex és szofisztikált kezelésmódokat, illetve eszközöket igényelnek, amelyeket csakis egy különböző nézőpontokat szem előtt tartó elemzéssel tudunk feltárni és meghatározni. A szemléleti sokszínűséget emellett azért is őriztük meg gondosan, mert a tanulmányok többségének az a közös üzenete, hogy szeptember 11-ében benne rejlének a kétpólusú világrendet követő kvázi-unipoláris nemzetközi rendszer visszasságai is. Ahhoz tehát, hogy eljussunk egy a jelenlegi-nél kevésbé ellentmondásos, a viszonylagos multipoláritás felé mutató nemzetközi rendszerhez, ezt a maga módján multipoláris szemléletet a problémák elemzése kapcsán is következetesen érvényesíteni kell.

Végül – köszönetnyilvánítás helyett – csupán azt szeretném leszögezni, hogy amennyiben kötetünk elnyeri az olvasó tetszését, az kizárólag a szerzők érdeme, amennyiben viszont könnyűnek találják, annak ödiomatát a jelen sorok szerzője vállalja magára.

A szerkesztő